

บทความพิเศษ

การจัดการศึกษากับแนวคิดที่เป็นบูรณาการ

โดย

ศาสตราจารย์ระพี สาคริก

หลังจากสังคมสะท้อนปัญหามากขึ้นเพราะความคิดคนซึ่งปรากฏออกมาในลักษณะที่เรียกกันว่า “ตัวใครตัวมัน” บางคนกล่าวว่า “เป็นความคิดแบบเอกเทศ” หรือ “ความคิดที่มองภาพแบบแยกส่วน” ทำให้มีผู้นำเอาคำว่า “บูรณาการ” มาใช้เพื่อหวังแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ถ้ามองได้ลึกซึ้งถึงรากฐานความคิดซึ่งนำไปปฏิบัติก็ยังไม่อาจช่วยให้พบความจริงได้ว่า มีผลทำให้เกิดความเชื่อมั่นได้อย่างชัดเจน

บทนำ

ในช่วงที่ผ่านมา สังคมเดินหลงทางมุ่งไปเน้นความสำคัญของภาคอุตสาหกรรม ซึ่งมีรากฐานอยู่ในต่างถิ่นจนกระทั่งทำให้เศรษฐกิจคนท้องถิ่นทรุดหนักมากขึ้น ส่งผลทำให้คนทั่วไปเริ่มหวนกลับมาให้ความสำคัญกับภาคเกษตรกรรม และมีการนำแนวคิดเกี่ยวกับ “การเกษตรแบบผสมผสาน” และ “การเกษตรแบบพอเพียง” ออกมาเผยแพร่กว้างขวางมากขึ้น

แต่เท่าที่ผ่านมาหันมา ความคิดคนส่วนใหญ่ แม้ในแวดวงการจัดการศึกษาและการบริหารประเทศระดับต่าง ๆ ก็ยังคงมองภาพการเกษตร ยึดติดอยู่กับคำว่า “เป็นงานอาชีพ” แทนที่จะมองได้ลึกซึ้งกว่านี้ จึงอ่านได้ว่า “รากฐานการเรียนรู้ของบุคคลผู้มอง ยังไม่อาจหยั่งลงลึกซึ้งถึงเหตุและผลอย่างแท้จริง” ยิ่งคนในกระบวนการจัดการศึกษาสายเกษตรโดยตรง ดูจะยิ่งยากที่จะเจาะลึกลงไปถึงความจริงของสิ่งซึ่งเป็นพื้นฐานชีวิตคน

อนึ่ง วิทยุเขียนเรื่องนี้ผ่านพ้นมาจนกระทั่งล่วงเข้า 78 ปี ซึ่งนับว่ายาวนานมากพอสมควรแล้วสำหรับชีวิตคน ๆ หนึ่งซึ่งสนใจเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง

ที่ผ่านเข้ามาสู่วิถีชีวิตตัวเอง ชนิดที่ไม่ยอมให้โอกาสสูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ จึงขออนุญาตเล่าความจริงให้ฟังว่าตนได้ยินคำว่า “การทำเกษตรแบบผสมผสาน” มาตั้งแต่สมัยที่เรียนอยู่ในโรงเรียนเตรียมเกษตรศาสตร์แม่โจ้ โดยที่ช่วงนั้นยังมีอายุเพียง 17-18 ปี นับเป็นเวลาานาน 60 ปีมาแล้ว

ตนยังจำได้ดีว่า บรรดาครูอาจารย์ซึ่งนำแนวคิดนี้มาเผยแพร่ในโรงเรียน ล้วนเป็นกลุ่มบุคคลที่ผ่านการศึกษามาจากประเทศซึ่งเป็นเมืองขึ้นของกลุ่มประเทศตะวันตก ดังนั้นเมื่อเข้าห้องเรียนมาเรียนสอนหน้าชั้น แม้ขณะนั้นพื้นที่ห้องเรียนยังคงเป็นดินธรรมดา ๆ ส่วนหลังคาและฝาก็ยังมุงด้วยใบไม้แห้ง แต่ก็มักจะพูดกับนักเรียนว่า ตนได้พบการปฏิบัติจากประเทศดังกล่าว หากมองให้ลึกซึ้งพบว่า ประเทศเหล่านั้นมีอิทธิพลฝรั่งเข้าไปให้ความช่วยเหลือในด้านรูปวัตถุ

เราคงต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่า ค่านิยมของคนไทยส่วนใหญ่ ยิ่งขึ้นไปมีอำนาจกำหนดนโยบายระดับสูง แม้นโยบายการจัดการศึกษา มีการเห็นดีเห็นงามกับการได้อดักกรจากเมืองฝรั่งเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เหนือการให้ความสำคัญแก่การ

มุ่งมั่นรักษารากฐานตนเอง ร่วมกับการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อหวังเรียนรู้ความจริง อันจะส่งผลให้เกิดจิตสำนึกภายในรากฐานความรักท้องถิ่น หยั่งลงลึกซึ่งยิ่งขึ้น

หลังจากตนผ่านการศึกษาระดับอุดมศึกษามาแล้วไม่นานนัก ก็เริ่มได้ยืมอาจารย์กลุ่มเดียวกัน แต่ช่วงหลังมีโอกาสขึ้นมาทำหน้าที่บริหารระดับกลางถึงระดับสูงพูดว่า การเกษตรแบบผสมผสานนั้น เมืองไทยทำไม่สำเร็จ หลังจากผู้เขียนหันมาดูอีกด้านหนึ่ง จึงพบว่า การพูดเรื่องทำเกษตรแบบผสมผสานค่อย ๆ เจียบหายไปที่สุดในที่สุด แต่เปลี่ยนมาเน้นความสำคัญของการเกษตรสมัยใหม่ หรือการเกษตรแบบทันสมัย รุนแรงมากขึ้น แม้การประชาสัมพันธ์จากภาคการเกษตรของรัฐ รวมทั้งจากสถาบันอุดมศึกษาสายเกษตรโดยตรงด้วย

แง่คิดจากหนังสือ “เพียงข้าวเมล็ดเดียว”

หนังสือ “เพียงข้าวเมล็ดเดียว” ซึ่งคณะศิษย์ของผู้เขียน ได้รวบรวมบทความซึ่งตนเขียนขึ้นจากประสบการณ์ชีวิตในอดีต จัดพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณชน ในโอกาสที่มีอายุครบ 60 ปีตามประเพณีไทย เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2525 นำด้วยบทความเรื่อง “เพียงข้าวเมล็ดเดียว” ซึ่งเขียนถึงปรัชญาชีวิตจากช่วงที่เรียนอยู่ในโรงเรียนเตรียมเกษตรศาสตร์แม่โจ้ ระหว่างปี พ.ศ. 2482-2484 มีความซึ่งอ่านแล้วกินใจหลายตอน

อาทิ เช่น ผมจบจากมหาวิทยาลัยแล้ว แต่การเรียนรู้ชีวิตยังไม่วันจบสิ้น ผมสมัครใจลงทำงานในชนบทและรักที่จะใช้ชีวิตใกล้ชิดกับชาวบ้าน รวมทั้งคนงานในไร่แบบเพื่อน โดยไม่สนใจว่าที่กรุงเทพฯ มีตำแหน่งราชการรอไว้ให้อยู่แล้ว แล้วก็มีความสุขอยู่กับงานแบบนี้ ช่วยให้ตนได้รับบทเรียนที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น

ช่วงหนึ่ง ขณะที่สภาพฝนฟ้าอากาศแปรปรวนจากความแห้งแล้ง ต้นข้าวในนาซึ่งผมได้ร่วมลงมือปักดำกับชาวบ้าน โดยที่เท้าสองข้างแช่น้ำเป็นวันๆ กับสภาพของโคลนและปลิงซึ่งกำลังกระหายเลือด พอต้นข้าวเริ่มโต ความหวังซึ่งเพิ่งจะเริ่มต้น กับการ

ถล่มลงไปแล้วทั้งแรงงานและทุน

น้ำก็ขาดไป ดินก็เริ่มแตกกระแหง ต้นข้าวซึ่งเคยเป็นความหวังก็แคระแกรน อีกทั้งแสดงอาการใบเหี่ยวจนม้วน มันคงไม่มีชีวิตข้ามไปสู่ความสะพรั่งพุดด้วยรวงและเมล็ดอันอวบอ้วนสวยงาม เช่นที่ตนเคยยืนยิ้มด้วยความภูมิใจ เหมือนภาพซึ่งเคยเห็นเมื่อยังเรียนอยู่ที่แม่โจ้

หันไปดูเจ้าของนาเพื่อนผม ซึ่งก็ไม่ใช่เจ้าของที่แท้จริงเพราะเช่าเขาทำ ทำให้รู้สึกเสียดใจว่า เขากำลังตกอยู่ในสภาพคล้ายต้นข้าว แม้ปีก่อน ๆ ยังพลจะลืมตาอ้าปากได้ แต่มันก็เป็นเพียงภาพเฉพาะหน้าเท่านั้นในเมื่อปีนี้ ไทน์จะค่าเช่านา ไทน์จะเงินกู้ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ย แลมันยังมีดอกเบี้ยซึ่งต้องชำระโดยไม่เก็บตัวเงินซ่อนเร้นอยู่ในส่วนต่าง ๆ ทั้งของตนและครอบครัว

บทความดังกล่าว ยังมีอะไร ๆ ที่นำมาทบทวนอีกมาก แต่ที่หยิบยกส่วนนี้ขึ้นมาเป็นตัวอย่าง ก็น่าจะช่วยให้มองเห็นความจริงได้ว่า “ทุกส่วนของชีวิตคนที่เป็นชาวนาชาวไร่ นั้น ถ้าจะนำออกมาวิเคราะห์จากภาพรวมแล้วมีทุกสาขาวิชาผสมผสานกันเป็นเนื้อเดียวอย่างมีเหตุผล โดยไม่อาจแยกออกจากกันได้เลย”

หากใครสนใจอ่านหนังสือ “เพียงข้าวเมล็ดเดียว” ที่กล่าวถึง อาจหาอ่านได้จาก “ห้องสมุดกล้วยไม้ ระพี ลาดริก” นอกจากนั้นยังเชื่อว่า ที่ “สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์” รวมทั้งตามห้องสมุดต่าง ๆ ในสถาบันอุดมศึกษา น่าจะมีด้วย

อนึ่ง ผู้เขียนเคยกล่าวไว้ในที่ต่าง ๆ ระหว่างการประชุมสัมมนา รวมทั้งในบทความบางเรื่อง เช่น เรื่อง “ข้าวกับชีวิตไทย” ในหนังสือ “เกษตรกรที่รัก” ซึ่งสำนักพิมพ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จัดพิมพ์เมื่อช่วงต้นปี พ.ศ. 2541 พอสรุปเนื้อความได้ว่า “คนไทยส่วนมากรู้จักข้าวก็แต่เพียง เม็ดข้าวสุกซึ่งมีลักษณะยาวรี สีขาว ๆ ที่อยู่ในจานขณะต้องการบริโภคเท่านั้น”

แม้ระหว่างกลุ่มคนซึ่งถูกเรียกว่า “นักวิชาการ

สาขาต่าง ๆ" ก็เถอะ สภาพความคิดแบบ "ตัวใครตัวมัน" หรือที่เรียกกันว่า "แบบแยกส่วน" ซึ่งเกิดจากภาวะยึดติดอยู่กับคำว่า "นักอะไรต่อมิอะไร" อันเกิดจากความรู้สึกที่ "ปิดตัวเอง"

ดังนั้น ใครเรียนมาจากสาขาไหน ถ้าถูกถามปัญหาเกี่ยวกับสาขาอื่นมักถนัดที่จะตอบว่า "ไม่ใช่เรื่องของตน" นี่คือผลจากการจัดการศึกษาซึ่งทำลายจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมอันควรมีอยู่ในรากฐานตนเอง และควรได้รับโอกาสให้หยั่งลงลึกซึ่งยิ่งขึ้น

ประสบการณ์จากการสัมผัสกับบรรยากาศการจัดการศึกษา

หากรากฐานความคิดมีสภาพเป็นบูรณาการจริงย่อมมองการเรียนรู้ทุกสาขาเชื่อมโยงถึงกันอย่างมีเหตุมีผล ไม่ว่าใครจะเริ่มต้นจากการศึกษาสาขาไหนก่อนก็ตาม ทั้งนี้และทั้งนั้นสุดแล้วแต่วิถีชีวิตของแต่ละคนซึ่งมีที่มาแตกต่างกันอย่างหลากหลาย

ณ โอกาสนี้ ผู้เขียนใคร่ขออนุญาตเริ่มต้นวิจารณ์จาก "การจัดการศึกษาสาขาเกษตรศาสตร์" ก่อนอื่น อยากรู้ก็ตาม จากการที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า "ศาสตร์ทุกสาขามีเหตุมีผลสานถึงกันหมด" หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวว่า "ทุกสาขาวิชา มีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจากรากฐานเดียวกันหมด" ดังนั้นเมื่อนำการจัดการศึกษาสาขาเกษตรศาสตร์มาพิจารณา โปรดอย่าคิดว่าจะพูดอยู่เพียงภายในกรอบการเกษตรเท่านั้น

เนื่องจากชีวิตผู้เขียนผ่านการศึกษาศาขากเกษตรมาก่อน แต่ตนก็หาได้ยึดติดอยู่กรอบของสาขาวิชาที่เท่านั้นไม่ หากมุ่งมั่นศึกษาค้นหาความจริงจากทุกเรื่องซึ่งผ่านเข้ามาให้ตนมีโอกาสสัมผัส ในที่สุดจึงรู้ว่า เพราะรากฐานความคิดอิสระ ช่วยให้มีมองทุกสิ่งทุกอย่างไม่ยึดติด จึงทำให้มองเห็นเหตุและผลซึ่งเชื่อมโยงถึงศาสตร์ทุกสาขา หรืออาจกล่าวว่า นี่คือความหมายของความคิดที่เป็นบูรณาการที่ช่วยให้เข้าใจได้ถึงความจริงว่า "ศาสตร์ทุกสาขา มีความสำคัญเท่าเทียมกันหมด และมีสภาพที่ผสมผสานกันอยู่ในทุกคน รวมทั้งในทุกเรื่อง"

หากวิจารณ์ปัญหาซึ่งพบได้จากประสบการณ์เท่าที่เป็นมาแล้วอย่างตรงไปตรงมา อาจทำให้หลายคนซึ่งรากฐานตกอยู่ในสภาพ "ยึดติด" หรือขาดอิสระ อาจมองผู้เขียนในแง่ร้ายว่า "เติบโตมาจากศาสตร์สาขาไหนเหตุใดจึงนำการจัดการศึกษาสาขานี้มาวิจารณ์ในเชิงตำหนิ"

แต่ถ้าเป็นผู้จริง หรือรู้จากรากฐานที่อิสระ ย่อมเข้าใจได้ว่า "การเรียนรู้ของมนุษย์จะได้ผลอย่างจริงจัง ก็ต่อเมื่อมนุษย์พูดความจริง ยิ่งสะท้อนความจริงให้เห็นจากการนำไปปฏิบัติโดยตนเองอย่างเปิดเผยด้วย" ดังนั้นจึงรู้ว่า "ผู้ที่เปิดเผยความจริงจากใจ คือบุคคลผู้หวังดีโดยแท้"

ทั้งนี้และทั้งนั้น ก็เพื่อหวังที่จะให้สถาบันซึ่งทำหน้าที่จัดการศึกษา นำไปพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ให้สามารถผลิตคนออกมารับใช้ประชาชนอย่างถึงพื้นดิน แทนการสร้างคนเห็นแก่ตัวและล้มตัว ส่งผลกระทบทำให้สังคมเสียหายมากขึ้น ดังเช่นที่เรากำลังพบความจริงอยู่ในขณะนี้

หรืออาจกล่าวได้ว่า "ยิ่งเรียนสูงขึ้น ก็ยิ่งมองไม่เห็นพื้นดินอันเป็นถิ่นเกิดและรองรับการดำเนินชีวิตของตัวเอง" และที่น่าจะถือว่าสำคัญที่สุดก็คือ "มองไม่เห็นทุกคนซึ่งชีวิตอยู่ในระดับรากหญ้า อีกทั้งยังขาดความจริงใจต่อเยาวชนคนรุ่นหลังมากขึ้น" ทำให้มีการถือพรรคถือพวกอย่างเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สิ่งที่สารภาพความจริงจากผลการคิดและนำไปปฏิบัติช่วยให้อ่านได้ถึงประเด็นนี้ น่าจะได้แก่ "การสร้างวัดดูอาคารสิ่งก่อสร้างอันโอ้อ่าหรรหามีราคาแพง ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเกินการใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุมีผล" ทำให้อ่านจากความจริงได้ว่า น่าจะเป็นแนวคิดซึ่งนำไปปฏิบัติในลักษณะ "หันหลังให้กับความสำคัญของเยาวชนและคนระดับล่างซึ่งเป็นพื้นฐานตัวเอง"

หากเข้าใจความหมายของการเกษตรได้แต่เพียงว่า "คืองานอาชีพ" ก็สมแล้วที่จะคิดว่า "การเกษตรคือวิชาการสาขาเกษตร" แต่ถ้าสามารถมองเห็นได้ลึกซึ่งถึงพื้นฐานจริงๆว่า "การเกษตรคือ

วัฒนธรรมท้องถิ่น” ย่อมถือว่า “เป็นผู้รู้จริง”

โดยเหตุที่มีภาพพรรณานี้ซึ่งมองอย่างเป็น “บูรณาการ” สามารถเห็นความจริงว่า “ชีวิตคนทุกสาขาวิชามีเหตุมีผลสัมพันธ์อยู่กับการเกษตรทั้งสิ้น” ถ้าไม่ตกอยู่ในสภาวะลืมนัด ลองทวนกลับมาพิจารณาสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวเราแต่ละคนที่สุด แล้วจะพบความจริงว่า “มีอะไรบ้างที่ไม่สืบเนื่องมาจากการเกษตร ยิ่งสิ่งซึ่งสนองผลในการดำรงชีวิตโดยตรง”

อนึ่ง ธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งมีรากฐานจิตใจ เป็นสิ่งกำหนดคุณภาพชีวิต แม้ว่าอีกด้านหนึ่ง ควรจะมีรูปวัตถุร่วมอยู่ด้วยเพื่อความสมบูรณ์ครบถ้วน แต่ก็ควรจะร่วมอย่างมีเหตุมีผล เมื่อกระแสวัตถุมาเร็วและแรง ย่อมส่งผลทำลายคุณค่าความเป็นคน ดังจะพบได้ว่า คนในสังคมกำลังสะท้อนภาพให้เห็นได้ว่า รากฐานจิตใจกำลังตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ ปัญหาคนขาดความจริงใจต่อกัน ขาดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อผืนแผ่นดินอันเป็นที่เกิด หากเป็นคนฉกฉวยโอกาส คดโกงสิ่งซึ่งเป็นของส่วนรวม ดังเช่นที่มักมีการปรารภจากบางคนว่า “การจัดการศึกษา นอกจากไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหาได้จริงแล้ว ยังช่วยซ้ำเติมมากขึ้น”

หากมองจากผู้ใหญ่ ไล่ลงมาตามลำดับ จากอดีตสู่ปัจจุบัน เราคงพูดได้ว่า “การถ่ายทอดกระแส อันถือเป็นมรดกตกทอดซึ่งไม่ใช่ด้านรูปวัตถุ กลับด้านมาเป็นการสร้างวัตถุไว้เป็นมรดกตกทอด ถือเป็น การสร้างเคราะห์กรรมไว้ให้ชนรุ่นหลัง”

“การเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต เป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดของการดำเนินชีวิต” เพราะเรียนจากธรรมชาติของตัวเองซึ่งมีมาแต่กำเนิด สัจธรรมจึงชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า “ความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งช่วยให้แต่ละคนไม่ยึดติดอยู่กับอามิสรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นทรัพย์สินเงินทอง การมีตำแหน่งมีอำนาจ มีหน้ามีตา มีเกียรติยศชื่อเสียง ย่อมช่วยให้แต่ละคนสามารถเติบโตขึ้นมาได้โดยไม่สูญเสียคุณสมบัติความเป็นคน หากช่วยให้ตนสะท้อนภาพสิ่งนี้เด่นชัดมากขึ้น”

ส่วนการเรียนในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย ซึ่ง

นำวิถีทางไปสู่การถูกบังคับให้เรียนในห้องเรียน จากหนังสือตำรา เป็นเพียงเครื่องมือสำหรับนำไปใช้ประโยชน์บนพื้นฐานสิ่งที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น “เนื้อหาสาระดังปรากฏอยู่ในกระบวนการจัดการศึกษาของไทยเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้ว เห็นได้ชัดเจนแต่ส่วนนี้ ส่วนสิ่งซึ่งกล่าวมาแล้วอันถือเป็นพื้นฐานสำคัญ ได้สูญหายไปจนแทบไม่เหลือ”

ดังจะพบความจริงว่า “บุคคลผู้สมัครเข้าไปเป็นครูอาจารย์เกือบทั้งหมด ตกอยู่ในสภาพยึดติดรูปแบบอย่างเหนียวแน่น” ยิ่งแนวคิดที่พบได้จากทัศนคติอันเกิดจากความเข้าใจเรื่องการเรียนการสอน จะพบได้จากการเดินให้ศิษย์ถือเอาการเรียนในชั้นเป็นสิ่งสำคัญเหนืออย่างอื่น แม้การร่วมกิจกรรมยังพูดกันติดปากว่า “ต้องเรียนในชั้นให้ดีเสียก่อนจึงใช้เวลาร่วมกิจกรรมอย่างอื่น” แทนที่จะมองในลักษณะซึ่งเป็นบูรณาการ เพื่อให้เกิดภาวะผสมผสานกันอย่างมีเหตุมีผล

หากถึงจุดซึ่งจะต้องตัดสินใจเลือกว่า ระหว่างสองด้านดังกล่าว อะไรจะสำคัญกว่ากัน หากมีความจำเป็นที่จะต้องตัดสินใจเลือกในขณะใดก็ตาม ผู้มีความเป็นตัวของตัวเองอย่างชัดเจน ย่อมเลือกด้านกิจกรรมอิสระอันเกิดจากธรรมชาติของตนเหนือกว่าการเรียนในชั้นด้วยซ้ำ

บุคคลผู้มีความเป็นตัวของตัวเองจริง ย่อมมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมทั้งสิ่งซึ่งตนรับไว้แล้ว ดังนั้นแม้จะขาดเรียนในห้องไปเป็นบางช่วง หรือแม้เป็นครูอาจารย์ซึ่งขาดงานในระบบการจัดการไปบ้าง แต่ความรับผิดชอบที่มีอยู่ในรากฐานตนเอง ย่อมช่วยให้ใช้เวลาศึกษาด้วยตัวเองเพื่อชดเชยส่วนขาดได้ไม่ยาก ดังเช่นแง่คิดซึ่งปราชญ์ยุคก่อนเคยให้ไว้ว่า “ความรู้ที่ได้รับจากการเรียนในชั้นนั้น หากที่ไหนก็ได้ แม้อาจต้องใช้เวลามากสักหน่อย ส่วนการเรียนรู้ออกจากธรรมชาติของชีวิตมีสิ่งกำหนดรอบด้านซึ่งแปรเปลี่ยนร่วมกัน หากเปลี่ยนไปแล้วมารู้สึกได้ภายหลัง จะหวนกลับไปหา คงไม่พบกับสภาพเช่นนั้นอีก”

ถ้าสามารถเข้าใจเหตุผลจากสิ่งที่ได้ชี้แจงมาแล้วอย่างกว้าง ๆ โดยไม่เห็นแก่ตัวมากเกินไป น่าจะรู้ความจริงได้ว่า การนำเรื่องราวซึ่งตนพบจากการดำเนินชีวิตมากล่าวไว้ ณ ที่นี้หาใช่มีเจตนามุ่งตำหนิติเตียนไม่ หากหยิบยกความจริงซึ่งพบด้วยตนเองมาใช้เป็นตัวอย่างเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ และจากพื้นฐานความจริงย่อมพบว่า เมื่อเกิดขึ้นในที่แห่งนี้ ย่อมเกิดขึ้นที่แห่งอื่นด้วย

บรรยากาศการเรียนการสอนค่อนข้างอิสระ ครูอาจารย์ซึ่งถนัดสาขาวิชาไหนก็ตาม สามารถทำงานประสานกันได้ดีพอสมควร มีปัญหาอะไรก็มักจะปรึกษาหารือกันเป็นธรรมชาติ ส่วนนิสิตที่สนใจจะเรียนต่อปริญญา ก็จะพิจารณามุ่งเข้าหาอาจารย์ซึ่งตนคิดว่าถนัดในสาขานั้น และมีพฤติกรรมรับใช้เพื่อต้องการเรียนรู้จากธรรมชาติของทั้งสองด้าน

แต่ความคิดแบบตัวใครตัวมัน หรือความคิดแบบแยกส่วนก็ปรากฏให้เห็นได้ ถ้าผู้มองมีรากฐานจิตใจที่อิสระถึงระดับหนึ่ง เสมือนเป็นเงาราง ๆ ติดตามมาด้วยกันกับกระแสการพัฒนาการเกษตร ซึ่งความคิดลักษณะนี้ มีผลทำลายความคิดซึ่งควรปรากฏออกมาเป็น "บูรณาการ" เพื่อให้ผลการจัดการศึกษา สามารถรับใช้คนทั่วไปในด้านสร้างสรรค์อย่างแท้จริง

อีกกรณีหนึ่งซึ่งขออนุญาตหยิบยกมาเป็นตัวอย่างคือ วันหนึ่ง มีบัณฑิตคนหนึ่งซึ่งจบ สาขาส่งเสริมการเกษตร และทำงานด้านสื่อวิทยุ มาขอสัมภาษณ์ผู้เขียนที่บ้าน โดยซักถามปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเกษตรไทย หลังจากที่พยายามอธิบาย โดยใช้เหตุผลเชื่อมโยงถึงเรื่องราวต่าง ๆ ลึกลงไปยังระดับล่างกว้างขวางมากขึ้น

ในที่สุดตนก็ถูกบุคคลผู้ขอสัมภาษณ์ท้วงติงว่า ที่พูดนั้นไม่ใช่ปัญหาการศึกษาเกษตร แต่เป็นปัญหาการจัดการศึกษาทั่วไป ทำให้เห็นโอกาสมองสวนกลับไปทันทีว่า ผู้ซึ่งเป็นบัณฑิตจบจากมหาวิทยาลัยออกไปแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ออกไปทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสื่อเผยแพร่ความรู้ด้วย หาก

รากฐานตกอยู่ในภาวะยึดติดเช่นนี้ คงจะส่งผลเสียหายให้กับการพัฒนาการเกษตรอย่างสำคัญ

อนึ่ง บนพื้นฐานประสบการณ์ในการทำงานจากรากฐานที่อิสระด้วยจิตวิญญาณที่มั่นคงอยู่กับความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคมมาโดยตลอด เพื่อหวังให้มีการพัฒนาไปสู่วิถีทางที่ดีขึ้น ทำให้ตนมองเห็นภาพซึ่งสะท้อนความจริงออกมาปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ปัญหาต่าง ๆ แม้สิ่งที่หยิบยกมาเป็นตัวอย่าง หากมองถึงคนได้ย่อมพบว่า หากใช้เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาแห่งใดแห่งหนึ่งไม่ ดังที่เคยสรุปไว้ในที่ต่าง ๆ เป็นครั้งคราวว่า ที่ไหนมีคน ย่อมพบปัญหาลักษณะเดียวกันหมด

นอกจากนั้น การมุ่งมั่นทำงานจากรากฐานความเป็นตัวของตัวเอง ยังช่วยให้ตนมีโอกาสเรียนรู้ความจริงอีกทั้งส่งเสริมให้มองเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ภายในกรอบของระบบการจัดการ ไม่ว่าจะด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคม การเมือง รวมทั้งด้านวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ซึ่งการจัดการเป็นด้านรูปแบบอันมีคนเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อหวังใช้ประโยชน์ ล้วนหาใช่ของจริงไม่ หากเป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์เพื่อต้องการเลียนแบบจากธรรมชาติของมนุษย์เองเท่านั้น

ดังนั้น ถ้าคนยึดติดรูปแบบทำให้ไม่อาจลงถึงธรรมชาติ ซึ่งจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการรู้ธรรมชาติในตนเอง หากขาดการรู้สิ่งซึ่งเป็นรากฐานจริงดังกล่าว ผลจากการคิดและนำไปปฏิบัติโดยคน ยิ่งขึ้นไปมีอำนาจสูง ย่อมหวนกลับมาทำร้ายตัวเอง รวมทั้งผู้อื่นซึ่งอยู่ร่วมกระแสเดียวกันเป็นสังขธรรม ไม่ว่าจะเร็วหรือช้า

นึกถึงคำปรารภจากท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ

ผู้เขียนรำลึกถึงความจริงซึ่งท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ แห่งวัดสวนโมกขพลาราม ได้เคยปรารภไว้สั้น ๆ ระหว่างช่วงที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ว่า "ทุกวันนี้คนเห็นแก่ตัวกันมากขึ้นคงจะทำให้บ้านเมืองไปรอดได้ยากยิ่งขึ้น"

การศึกษา คือกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์

เพื่อหวังให้เกิดความเข้าใจถึงสังขรณ์ของการเปลี่ยนแปลงร่วมกันซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างร่วมกันเป็นกระบวนการ รวมทั้งมนุษย์เองด้วย โดยที่มีเหตุผลถึงซึ่งกันและกันทั้งหมด เพื่อหวังความเข้าใจช่วยให้ยอมรับความจริง อันจะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างสอดคล้องกันกับเหตุและผลโดยมุ่งความสำคัญที่มนุษย์ซึ่งมีรากฐานจิตใจเป็นเหตุเชื่อมโยงถึงทุกสิ่งทุกอย่าง

เมื่อใดที่รากฐานคนตกอยู่ในสภาพยึดติดรูปแบบ ย่อมทำให้ขาดอิสระในการปรับตัวให้สอดคล้องกันกับเหตุและผล ทิศทางในการปฏิบัติโดยคนผู้ซึ่งตกอยู่ในสภาพดังกล่าว ย่อมส่งผลทำลายทุกสิ่งทุกอย่าง รวมทั้งหวนกลับมาทำลายตัวเองตามกฎธรรมชาติอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงพ้น

ส่วนอีกด้านหนึ่ง ผู้ซึ่งสามารถหยั่งรู้ความจริงจากธรรมชาติในตนเองลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติโดยให้ความสำคัญแก่ทุกสิ่งซึ่งมีเหตุผลสัมพันธ์กันหมด ตามความหมายของคำว่า “บูรณาการ” รวมทั้งสามารถรักษาสิ่งที่อยู่ในจิตใต้สำนึกดังกล่าวแล้วไว้ให้เป็นธรรมชาติในตนเองได้อย่างมั่นคง ย่อมช่วยให้ตนมีโอกาสเรียนรู้ความจริงซึ่งสิ่งนี้เองที่กำหนดวิถีทางการเรียนรู้มุ่งสู่ภาวะหลุดพ้นจากวงจรอำนาจในด้านวัตถุได้เองอย่างเป็นธรรมชาติ

วิถีทางนี้หรือมีไขที่ควรยอมรับได้ว่า คือการจบการศึกษาที่แท้จริง และเป็นศูนย์รวมระหว่างทางโลกกับทางธรรม อันควรถือว่าเป็น “ความคิดซึ่งปลอดจากการแยกส่วนแล้ว”

ลักษณะความคิดของคนเห็นแก่ตัว อาจอ่านได้ถึงความจริงดังตัวอย่างต่อไปนี้

ยึดติดรูปแบบ ทำให้ไม่อาจปรับความคิดได้อย่างรู้เหตุรู้ผล เนื่องจากรากฐานขาดอิสระ ทำให้รากฐานความคิดไม่อาจหยั่งรู้ถึงความจริงได้

มองปัญหาต่าง ๆ เห็นได้แต่เพียงภาพเฉพาะหน้า จึงมุ่งแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุด้านเดียวเท่านั้น

มองปัญหาด้วยทิศทางที่มุ่งออกจากตัวเองด้านเดียว ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันและกันสูงขึ้น

เรื่อย ๆ เมื่อมีการตัดแก้ไขปัญหาร่วมกัน จะตกลงกันได้ยาก ก่อให้เกิดผลเสียแก่การนำไปปฏิบัติซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ดังเช่นที่กล่าวกันว่า “พูดมากกว่าทำ”

มีแนวความคิดแบบ “ตัวใครตัวมัน” หรืออาจกล่าวได้ว่า “แบบแยกส่วน” ทำให้ไม่อาจมองเห็นและเข้าใจความหมายและความสำคัญของคำว่า “บูรณาการ” ซึ่งมีเหตุผลเชื่อมโยงถึงกัน ทำให้คิดอย่างขาดการรู้เหตุรู้ผล หากใช้เหตุผลสื่อถึงกันย่อมเข้าใจได้ยาก

“คิดตามกระแสวัตถุ” และแสดงออกในลักษณะที่เรียกได้ว่า “เห็นแก่พรรคพวก” แม้บางครั้งอาจไม่ปรากฏออกมาอย่างเปิดเผย คนลักษณะนี้ ถ้าเห็นใครทำงานหนักและยอมอยู่ได้อ่านาจนตน ก็จะยกย่องเอาใจไว้ใช้งาน ส่วนในใจขาดเมตตาธรรม จะรู้ความจริงได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์ใดก็ตาม บีบรัดตัวเองมากขึ้น เมื่อถึงจุดหนึ่งย่อมเอาตัวรอด เนื่องจากมีความฉลาดและความเฉลียวฉลาดเร้นอยู่ภายในรากฐาน ดังเช่นที่คนยุคก่อนเคยถูกเป็นคำกลอนสอนไว้ว่า “จิตมนุษย์นั้นไซริ ยากแท้หยั่งถึง” แต่ผู้ที่มีความฉลาดสามารถรู้ทันคนอื่น โดยเหตุที่มีความรู้ความเข้าใจคำว่า “บูรณาการ” อย่างลึกซึ้ง แม้จะดูความประโยชน์เดียวที่แสดงออก ย่อมสามารถรู้ได้

ขาดความรักความจริงใจอันพึงมีต่อคนผู้ด้อยโอกาสกว่าตน รวมทั้งเขวชนคนรุ่นหลัง โดยมีกรอบยึดติดอยู่กับลูกหลานตัวเองเท่านั้น นอกจากนั้นยังมีการจ้องฉกฉวยโอกาสกอบโกยเงินทองและวัตถุจากคนอื่น หรืออาจมาในรูปชุกซ์คนแอบแฝง โดยที่คิดว่าไม่มีใครรู้ใครเห็น

ถ้ากล่าวถึงเรื่องราวสาระภายในกระบวนการจัดการศึกษา คนลักษณะนี้จะยึดติดตำรา และอ้างความสำคัญของสิ่งซึ่งอยู่ในห้องเรียน รวมทั้งสิ่งที่อยู่ในรั้วสถาบันการศึกษา หากทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์ย่อมมีแนวโน้มมุ่งใช้อำนาจ หรือไม่ก็อาจใช้เงื่อนไขจากการเรียนในชั้นเป็นเครื่องมือบีบบังคับศิษย์ แทนการเปิดใจกว้างจากความรู้ความเข้าใจในสังขรณ์ของชีวิตอย่างลึกซึ้ง จึงมีผลทำลายรากฐานความคิดที่

แท้จริงของเขาวชน อันควรได้รับโอกาสให้เรียนรู้ทุกเรื่องซึ่งมีความจริงปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตแต่ละคน เพื่อหวังความเจริญงอกงามทางภูมิปัญญาอย่างแท้จริง

สภาพที่เป็นจริงของสังคมปัจจุบัน

การคิดแก้ไขรากฐานความคิดคนซึ่งมีลักษณะ "ตัวใครตัวมัน" ให้เปลี่ยนมาเป็นแบบ "บูรณาการ" จำเป็นต้องมีการละลายภาวะยึดติดรูปแบบให้ได้ผลจริงจัง แต่ในสภาพปัจจุบันการคิดแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ก็ยังลงไม่ถึงคนดังจะพบความจริงว่า การคิดแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ เน้นอยู่กับการแก้ไขกฎระเบียบ รวมทั้งกฎหมาย แม้การคิดแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยที่ฝืนกันไปว่า น่าจะช่วยให้สังคมดีขึ้น

การคิดแก้ไขกฎระเบียบนั้น หากมองต่อไปอีกชั้นหนึ่งย่อมพบว่า คือการคิดใช้อำนาจแก้ไขปัญหานั้นเองทำให้มองเห็นได้ว่า คราบใตที่ยังคิดแก้ไข ปัญหาซึ่งเกิดจากคนโดยการใช้อำนาจบังคับ ย่อมไม่ช่วยให้ทุกสิ่งทุกอย่างดีขึ้นได้ นอกจากจะทำให้เลวร้ายยิ่งขึ้นไปอีกอย่างหยุดได้ยาก

แทนที่จะสามารถเห็นความจริงได้ว่า เหตุแห่ง ปัญหาต่าง ๆ อยู่ในรากฐานคน เพื่อหวังได้ว่าการคิด แก้ปัญหาควรได้ผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม ซึ่งเน้นการนำตัวเองลงปฏิบัติร่วมกับชนรุ่นหลังด้วยความรู้สึกรักและเมตตา จากความรู้ความเข้าใจถึงสังขรณ์ของการอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริง

เนื่องจากคนจำนวนมากตกอยู่ในสภาพนิยมอำนาจ ดังนั้นจึงทำให้สังคมปัจจุบันเน้นความสำคัญของการกระจายอำนาจ แทนที่จะเห็นความจริงว่าการกระจายคุณธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุด หากทำสำเร็จการกระจายอำนาจย่อมเป็นไปได้ด้วยตัวของมันเองอย่างมีเหตุมีผล

เพราะเน้นการกระจายอำนาจก่อนที่จะแก้ไข ปัญหาคนขาดคุณธรรมให้ได้ผลจริงจังเสียก่อนนี้เอง จึงทำให้เกิดการกระจาย ภาวะอภยโอกาสใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตน กว้างขวางมากขึ้น

ทำให้กล่าวได้ว่า ผลเสียหายที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจาก ภาวะหลงผิดซึ่งมีอยู่ในรากฐานความคิดคนส่วนใหญ่ เราจึงพบว่าคนที่ขึ้นไปครองอำนาจส่วนใหญ่มักคิดแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุมากกว่า

การคิดแก้ไขปัญหาด้วยการปฏิรูป กำลังเป็นรูปแบบใหม่บนพื้นฐานเก่า ซึ่งแพร่ระบาดกว้างขวางมากขึ้น ดังจะพบความจริงว่า ช่วงที่ผ่านมา มีการคิดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบราชการโดยการปฏิรูป แต่แล้วก็ต้องเลิกล้มไปในที่สุด หากยังสูญเสียเงินทองของประชาชนไปโดยเปล่าประโยชน์

เพราะคนขาดการทวนกลับไปทบทวนสิ่งซึ่งควรจะต้องเป็นบทเรียน ดังนั้นการคิดปฏิรูปเรื่องอื่น ๆ จึงยังติดตามมาอีก นับตั้งแต่การคิดปฏิรูปการศึกษา สานถึงการคิดปฏิรูประบบการเมือง เน้นความสำคัญที่การแก้ไขรัฐธรรมนูญ และหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะเอาเงินจากภาษีซึ่งเก็บมาได้จากราชกรดาต้า ๆ มาใช้เป็นร้อยละ ล้านบาท เพื่อแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน โดยขาดการมองเห็นความสำคัญถึงคุณค่าความเป็นคน ซึ่งจำเป็นต้องใช้คุณธรรมนำการปฏิบัติ โดยผู้ใหญ่ ไล่จากระดับสูงลงไปถึงระดับล่างอย่างมีเหตุมีผล

ภาพที่เห็นได้และนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ ช่วยให้เรา รู้ความจริงได้ว่า คนส่วนใหญ่ต้องการเข้าไปอยู่ในระดับสูง และเน้นความสำคัญที่การพูด มากกว่าการ นำปฏิบัติที่มุ่งลงสู่ระดับล่างจากความจริงใจ ยิ่งกว่านั้นยังได้เงินใช้ บนพื้นฐานความรู้สึกว่า ตนมีสิ่งซึ่งเป็นพิเศษให้เสพสมได้อย่างมีรสชาติดีกว่าคนส่วนใหญ่ด้วย นอกจากนั้นหลังจากเรื่องนี้จบสิ้นไปช่วงหนึ่งแล้ว เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นมักนำคำว่า "รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมาอ้างใช้ โดยพูดว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้ดีขึ้น"

หากคิดและมองเห็นความจริงได้ลึกลงไปอีกสักหน่อยย่อมถูกคิดเองว่า แก้ไขอย่างไรก็ไม่เห็นคนดีขึ้น แต่กลับสะท้อนพฤติกรรมเลวร้ายแพร่กระจายกว้างขวางมากขึ้น หากคิดจะจับใส่คุกซึ่ง คงไม่มีที่ในคุก จะบรรจุได้พอ แถมยังทำให้มาตรการควบคุมซึ่งมี คนเป็นผู้ปฏิบัติ หย่อนยานลงไปอีกเป็นลำดับ ชาว

นักโทษแหกคุกจึงเกิดบ่อยครั้งมากขึ้น ซึ่งความจริงแล้ว ผู้ที่ถูกตราหน้าว่าเป็นนักโทษ แท้จริงแล้วก็คือคนไทยด้วยกันเอง

การนำแนวคิดที่มุ่งนำการปฏิรูปมาใช้แก้ไข ปัญหา สุดแล้วแต่ว่าจะมีปัญหาภายในกรอบอะไรเกิดขึ้น ในเมื่อรากฐานคนยังคงตกอยู่ภายใต้สภาพซึ่งอาจเรียกได้ว่า “ล้อมกรอบตัวเอง” ทำให้ขาดการตระหนักได้ถึงสิ่งซึ่งควรจะเป็นไปตามวิถีทางอันเป็นธรรมชาติ หรือ “ควรจะเป็นไปอย่างมีเหตุมีผลซึ่งพิสูจน์ได้จากการรู้ความจริง” อันมีผลมาจากการนำปฏิบัติ โดยมุ่งทิศทางลงถึง “ระดับรากหญ้า” อย่างอิสระ

บุคคลผู้รู้จริงย่อมตระหนักได้จากจิตใต้สำนึกว่า ถ้าให้ความรักความสนใจอยู่กับการนำไปปฏิบัติในสิ่ง ที่ช่วยให้ตนมีโอกาสหวนกลับมามองเห็นความจริงในรากฐานตนเอง ย่อมส่งผลสะท้อนให้มีความจริงใจที่จะปฏิบัติให้ผู้อื่นมีความสุขอย่างปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง ดังนั้นสิ่งซึ่งใครอื่นคิดว่าจะต้องปฏิรูปหรือมีอันใดติดตามมาเองอย่างเป็นธรรมชาติ

หากยังคิดปฏิรูปบนพื้นฐานความอยาก หรือไม่ก็ความกลัวไปว่าถ้าปล่อยไปเช่นนี้จะทำให้ต้องสูญเสียหนักมากยิ่งขึ้น ย่อมทำให้เกิดภาวะสูญเสียเพิ่มขึ้น ในเมื่อมุ่งมันคิดและทำจากรากฐานความอยาก หรือไม่ก็ความกลัวซึ่งหลักธรรมก็ได้ชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า ธรรมะบนพื้นฐานความอยากและความกลัวย่อมไม่นำไปสู่ผลสำเร็จ แต่กลับทำให้เกิดภาวะเลวร้ายเพิ่มขึ้นไม่ว่ามากหรือน้อยก็ตาม

อนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า ถ้าคนรักการนำไปปฏิบัติ ยังเป็นผู้ใหญ่หรือมีอำนาจเหนือคนอื่นไม่วาระดับไหน หากเกิดจากรากฐานที่อิสระ ย่อมช่วยให้มีโอกาสเรียนรู้ความจริง สาเหตุและผลถึงได้ทุกเรื่อง โดยที่ความคิดมีการเจริญงอกงามขึ้นมาอยู่ในสภาพซึ่งเรียกได้ว่า มีลักษณะเป็น “บูรณาการ” ด้วยตัวเอง ช่วย ให้วิถีชีวิตมาถึงช่วง “รู้เหตุรู้ผล” ซึ่งมีสมมูลระหว่างกันและกัน

อีกนัยหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า “มาถึงจุดรู้จักพอ”

ดังเช่นที่กล่าวกันในช่วงหลัง ๆ ว่า “เกษตรแบบพอเพียง” และ “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ซึ่งควรจะมีเหตุมีผลเกิดจากรากฐานจิตใจแต่ละคนมากกว่าด้านที่เป็นรูปแบบ

อีกประเด็นหนึ่งซึ่งติดตามมา และควรได้รับความสนใจนำมาคิดวิเคราะห์ เพื่อค้นหาความจริง เนื่องจากสิ่งนี้ปรากฏขึ้นในกระบวนการจัดการศึกษา ได้แก่ “ความคิดที่อยากเป็นนานาชาติ”

ถ้ายังพอจะรู้ตนเองอยู่บ้าง น่าจะทำให้ถูกคิด และหวนกลับมาพิจารณาความสำคัญที่เหตุ ซึ่งอยู่ในรากฐานคนผู้เน้นความสำคัญของแนวคิดในการผลักดันให้มุ่งไปสู่ผลสำเร็จ น่าจะทำให้เกิดคำถามขึ้นในใจว่า “บนพื้นฐานสังคมซึ่งคนส่วนใหญ่ขาดความเข้มแข็งภายในรากฐานตนเองเช่นนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วและกำลังจะติดตามมาอีกนั้นเรากำลังต้องการความเป็นนานาชาติ หรือกำลังวิ่งเข้าไปเป็นทาสรับใช้ชนชาติอื่นกันแน่?”

เพียงจับประเด็นจากเงื่อนไขเรื่อง “การเน้นใช้ภาษาต่างประเทศ” ก็น่าจะได้คำตอบได้ชัดเจนแล้ว แต่คนในสังคมจำนวนไม่น้อย ที่ยึดติดอยู่กับด้านตรงข้ามความจริงย่อมมองเห็นว่า “การเน้นความสำคัญของภาษาต่างประเทศคือวิถีทางซึ่งจะช่วยให้เป็นนานาชาติได้”

แท้จริงแล้วก็มีตัวอย่างของจริงซึ่งนำมาคิดพิจารณาได้ ดังเช่นคนในประเทศญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ซึ่งพูดภาษาฝรั่งเศสไม่ได้ แต่ให้ความสำคัญแก่ภาษาประจำชาติ เหตุใดจึงพัฒนาตนเองจนเป็นนานาชาติสำเร็จ จนเป็นที่ยอมรับทั่วโลก จนกระทั่งฝรั่งก็ยังเกรง แต่คนซึ่งคิดกลับทิศทางเช่นไทยก็มักตำหนิเขาว่า “พูดฝรั่งก็ไม่รู้เรื่อง” ทำให้รู้สึกได้ว่า “เราน่าจะหวนกลับมามองตัวเองมากกว่า”

จึงสรุปได้ว่า เป็นเพราะการจัดการศึกษาของเรา ส่งผลทำลายความเป็นตัวของตัวของเยาวชนสืบเนื่องมาจากการที่ผู้ใหญ่เห็นแก่ตัวมากขึ้น ใช่หรือไม่?

บูรณาการที่เกิดจากรากฐานความคิดคน จะได้รับการพัฒนาให้เติบโตขึ้นมาได้อย่างไร?

จากอดีตที่ผ่านมาเรามักได้ยินบางคนพูดว่า “การจัดการศึกษามนุษย์ยุคข้างหน้า” ซึ่งความประโยคนี้นี้ได้รับการถ่ายทอดมาจากการพูดของฝรั่ง อย่างไรก็ตามความหมายดังกล่าวย่อมมีสองด้าน

ด้านแรก นอกจากสิ่งที่เป็นมาแล้วจะไม่ช่วยให้รากฐานความคิดคน เจริญงอกงามหยั่งลงถึงสังขารมอย่างลึกซึ้งแล้ว ยังส่งผลหวนกลับมาทำลายตัวเองมากขึ้น ทำให้คนมองทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งควรจะมีเหตุผลสัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกัน กลับเปลี่ยนมาเป็นภาพที่แยกจากกันเป็นส่วน ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า “มองเห็นภาพด้านตั้ง แทนที่จะเห็นด้านนอน อันหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างมีคุณค่าเสมอเหมือนกันหมด” คล้ายภาพหอยคอยซึ่งตั้งอยู่ด้วยกันแต่ขาดการเชื่อมโยงถึงกัน ส่วนอีกด้านหนึ่ง คนส่วนใหญ่มีแนวโน้มมองปัญหาเน้นความสำคัญที่ด้านปริมาณมากกว่า

ซึ่งสภาพการณ์จากการมองลักษณะนี้ ช่วยให้รู้ความจริงได้ว่า เป็นการมองเน้นความสำคัญอยู่กับด้านปริมาณ แทนที่จะเห็นความสำคัญด้านคุณภาพมากกว่า หากมองเห็นด้านคุณภาพจริงย่อมรู้ได้เองว่า ไม่ว่าของเล็กของใหญ่ แม้มองคน ไม่ว่ายากดีมีจนล้วนมีคุณค่าเสมอเหมือนกันหมด แต่สภาพความจริงจากคนส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ก็ยังสะท้อนให้เห็นว่าต้องการของใหญ่ แม้เริ่มต้นกิจการก็นิยมเริ่มจากขนาดใหญ่ แทนการเริ่มต้นจากขนาดเล็กไปก่อนโดยปราศจากการดูแลของเล็ก การอวดร่ำอวดรวยยังมีให้เห็นได้เกลื่อนบ้านเกลื่อนเมือง

แม้อ่านได้จากการที่นักเรียนนักศึกษามีรถยนต์ขับซื้ราคาแพงลึบลิ่ว ทำให้เกิดคำถามตามมาว่า “ครูอาจารย์ยังคงอยู่สุขสบายกันดีอยู่หรือ และยังคงปฏิเสธความรับผิดชอบต่อไปอีกหรือว่า “ฉันตัวคนเดียวคงทำอะไรไม่ได้” เพราะความคิดลักษณะนี้ ช่วยให้อ่านได้ว่า กำลังมองเห็นภาพว่า “ฉันอยู่คนเดียวในโลกนี้เท่านั้นทำให้ปฏิเสธการมุ่งมั่นทำงานจากความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์อย่างชัดเจนมาก”

ตามสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน คนตกอยู่ในสภาพยึดติดรูปแบบ มีการขยายขอบเขตกว้างขวางมากขึ้น แม้เยาวชนซึ่งขณะศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษา เท่าที่มีโอกาสคลุกคลีอยู่ด้วย ทำให้พบว่าส่วนหนึ่งมีการแสดงออกให้เห็นถึง “อุดมการณ์ซึ่งให้ความสำคัญแก่ผลประโยชน์ของส่วนรวมอย่างจริงจัง” หลังจากผ่านการศึกษาแล้ว ถ้าสมัครใจเข้าไปอยู่ในระบบการจัดการ ยิ่งรับใช้อำนาจราชการด้วย ในที่สุดก็มักพบว่า “เรียบร้อยในที่สุดไม่เร็วก็ช้า” หมายถึงถูกอิทธิพลแวดล้อมกลืนไปไว้ด้านในโดยไม่รู้สึกรู้สึ

ซึ่งคนลักษณะนี้ คงหาความคิดที่เป็นบูรณาการอย่างเป็นธรรมชาติ เห็นจะยากมาก นอกจากทำงานตามกระแสการสั่งงานจากด้านบน จนในที่สุดความคิดก็เริ่มปรับเปลี่ยนมาอยู่ในลักษณะ “ทิศทางเดียว” เหนียวแน่นยิ่งขึ้น การใช้โอกาสนำผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาแอบแฝงไว้ภายในระบบที่เอื้ออำนวยก็เริ่มเจริญงอกงามจากสิ่งเล็ก ๆ ขึ้นมาเป็นเรื่องใหญ่ จนกระทั่งบางรายเกิดเรื่องรุนแรง แต่แล้วก็มักลงเอยด้วยการเจียมหาย เพราะมีระบบคุปัดม็กรองรับเอาไว้

ช่วงหลัง ๆ เป็นที่ทราบกันว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกระบวนการจัดการศึกษามีมากขึ้น กับอีกด้านหนึ่งก็มีคนพูดถึงความสำคัญของการคิดแบบบูรณาการมากขึ้นด้วย ในที่สุดก็มาถึงจุดซึ่งทำให้กานาจบริหารระดับบนของการจัดการอุดมศึกษา มีการเคลื่อนไหวเพื่อคิดแก้ไขปัญหาดังกล่าว

แต่เท่าที่ติดตามสังเกตก็ทำให้พบความจริงว่า “การแก้ไขยังใช้วิธีการเดินตามกระแสเก่า” กล่าวคือ “มีการเคลื่อนไหวเพื่อกำหนดให้เปิดการสอนวิชาบูรณาการในหลักสูตร” เช่นเดียวกันกับหลังจากพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับคนชาติศีลธรรมเกิดขึ้น จึงกำหนดให้สอนวิชาศีลธรรมในหลักสูตร

โดยอ้างเหตุผลว่า แต่ก่อนเคยมีการสอนวิชาศีลธรรมในหลักสูตร ต่อมายกเลิกจึงทำให้คนชาติศีลธรรมมากขึ้น โดยหาได้มองเห็นไม่ว่า แต่ก่อนผู้ใหญ่เป็นจำนวนมากยังคงอยู่ในศีลในธรรม ช่วยให้ปฏิบัติ

ในสิ่งซึ่งมีเหตุมีผล เป็นแบบอย่างให้เยาวชนยุคนั้นมองเห็นได้สัมผัสได้จริง ทำให้เห็นว่าความคิดคนยุคนี้ แม้ภายในแวดวงการจัดการศึกษา ไม่อาจมองปัญหาคนชาติศีลธรรมก็ดี ความคิดคนแบบตัวใครตัวมันก็ได้ถึงจุดซึ่งเป็นเหตุอย่างแท้จริง

การนำเอาสิ่งซึ่งอยู่บนพื้นฐานนามธรรมเข้าไปไว้ในด้านที่เป็นรูปแบบ แทนที่จะช่วยแก้ไข้ปัญหาได้อย่างจริงจัง น่าจะทำให้คนยึดติดรูปแบบมากขึ้น ในที่สุดก็จะใช้สิ่งนั้นเป็นเครื่องมือหันกลับมาทำร้ายตนเองเพื่อแสวงประโยชน์ให้กับตนและพรรคพวก ซึ่งมีประจักษ์พยานให้เห็นได้อย่างชัดเจนกรณีที่มีปัญหาความขัดแย้งครั้งใหญ่เกิดขึ้นในแวดวงพุทธศาสนาในขณะนี้

เจตนารมณ์ที่แท้จริงของการจัดการศึกษา

ก่อนจะกล่าวถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของการจัดการศึกษา ควรจะหวนกลับมาทบทวนเพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ให้มองเห็นภาพความจริงได้ชัดเจนเสียก่อน

มนุษย์คือชีวิตลักษณะหนึ่งซึ่งมีจิตวิญญาณเป็นสิ่งที่กำหนดให้เกิดผลได้ทั้งสองด้าน ด้านหนึ่งคือการเรียนรู้ความจริงของมนุษย์เอง อันเกิดจากผลการเรียนรู้สรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏเปลี่ยนแปลงร่วมกันอย่างมีเหตุมีผลอยู่ในกระบวนการสิ่งแวดล้อมทั้งหมด

ส่วนอีกด้านหนึ่งคือการนำไปปฏิบัติจากรากฐานความคิดของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งมีสองด้านอีกเช่นกัน หากรากฐานความคิดที่มีบทบาทกำหนดพฤติกรรมนำไปปฏิบัติอย่างมีอิสระ การปฏิบัติย่อมส่งผลนำไปสู่การสร้างสรรค์ แต่ถ้าตกอยู่ในสภาวะยึดติด ย่อมกำหนดวิถีทางการไปปฏิบัติมุ่งสู่การทำลายล้างทุกสิ่งทุกอย่างได้เช่นกัน

ในแวดวงการจัดการศึกษามักมีการพูดการเขียนไว้ว่า เจตนารมณ์ของการจัดการศึกษา เพื่อต้องการให้คนมีโอกาสพัฒนาความคิดตนเอง เพื่อหวังความเป็นมนุษย์ผู้ซึ่งมีสิ่งที่ดีควรจะอยู่ในองค์ประกอบอย่างครบถ้วนโดยเน้นความสำคัญที่ “คุณภาพชีวิต” ซึ่งผู้รู้จริงย่อมตีความคำว่า “คุณภาพชีวิตอันหมายถึงการมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต” ส่วนผู้ที่ยึดติด ก็จะตีความว่า “คุณภาพชีวิตหมายถึงความร่ำรวยด้วยทรัพย์สินเงินทอง”

อย่างไรก็ตาม หากถือความมั่นคงในระยะยาว ก็คงต้องให้ความสำคัญกับประเด็นแรกมากกว่า ประเด็นหลังอย่างแน่นอน ดังนั้น ถ้าให้ความสำคัญแก่ประเด็นแรกจริง วิถีชีวิตซึ่งมีการพัฒนาความคิด ย่อมมุ่งไปสู่สภาพที่เป็นบูรณาการชัดเจนนมากขึ้น แทนที่จะคิดแบบ “แยกส่วน” หรือ แบบตัวใครตัวมันเช่นในอดีต

ความคิดซึ่งมีลักษณะเป็นบูรณาการ เกิดจากรากฐานที่สามารถหยั่งรู้ความจริงได้อย่างลึกซึ้ง หรืออีกนัยหนึ่งเกิดจากการรู้ธรรมะอย่างลึกซึ้ง ช่วยให้การดำเนินชีวิตสามารถเป็นไปอย่างรู้เหตุรู้ผล

หากการจัดการศึกษาเกิดจากความเป็นผู้รู้จริงของกลุ่มบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหาร ย่อมไม่นำเอาชนรุ่นหลังเข้าไปอยู่ภายใต้อิทธิพลรูปแบบซึ่งทำให้เกิดภาวะยึดติดเพิ่มขึ้น หากควรถ่ายทอดโดยพฤติกรรมนำปฏิบัติจากผู้ใหญ่ซึ่งจะเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสาขาวิชาไหนก็ได้ ถ้าสามารถปฏิบัติตนให้ชนรุ่นหลังเกิดความรู้สึกศรัทธา แลถือเป็นหลักทางใจให้นำปฏิบัติในสิ่งซึ่งมีเหตุมีผลได้อย่างมั่นคง ย่อมช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ปรารถนาได้อย่างเป็นธรรมชาติ

ศ.ร.พี สาคริก

1 มิถุนายน 2542